

AİLE İÇİ İLETİŞİM ÇATIŞMALARININ TRANSACTIONAL VE GRAPH ANALİZ İLE İNCELENMESİ

Üstün DÖKMEN*

GİRİŞ

Toplumların ve bireylerin yaşantısında önemli ve çok yönlü fonksiyonlar üstlenen aile, bu özelliğinden ötürü, çeşitli bilim dallarının, değişik açılardan üzerine eğildiği bir alan olagelmıştır. Ailenin çeşitli fonksiyonlara sahip olması, gerek yapısını, gerekse problemlerini incelemede değişik inceleme şekillerine başvurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu araştırmada, aile içindeki iletişim çatışmalarının (communication conflict), Transactional ve Graph Analiz ile nasıl ele alınabileceği, yürütülmekte olan bir araştırmanın bulgularına da değinilerek dile getirilmeye çalışılmaktadır. Aile içindeki iletişim çatışmalarının incelenmesi, bu çatışmaların azaltılması çalışmalarında ilk ve önemli bir basamaktır. Aile içindeki iletişim çatışmalarının azaltılması ise, ailenin daha iyi fonksiyon göstermesine katkıda bulunacaktır.

Konuya yaklaşımımız, ailedeki iletişim çatışmalarının, ailenin diğer yapısal özelliklerinden ve problemlerinden soyutlanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşımla, konunun bütünlüğünün gözden kaçırıldığı düşünülebilirse de, bütüncül bir değerlendirme tarzına ulaşmadan önce, ailenin çeşitli fonksiyonlarının ayrı ayrı ele alınmasının gerekli, bir noktada kaçınılmaz olduğu açıktır. Şimdilik sadece, ailedeki iletişim çatışmalarının incelenmesi, belli bulgulara ulaştıktan sonra, iletişim çatışmalarının, aileye ilişkin diğer değişkenlerle birlikte ele alınması uygun olacaktır. Bu düşünceden hareketle bir dizi araştırmanın ilk basamağı olarak, altı tiyatro eserindeki aile içi iletişim çatışmaları Graph, Transactional ve Sosyometrik Analiz ile incelenmiştir (Dökmen, 1984). Tiyatro eserlerini inceleyerek elde edilen bulgular, gerçek yaşamdaki ailelerin incelenmesine ışık tuta-

*Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü Araştırma Görevlisi

bilecek niteliktedir. Araştırmaların bu aşamasında, bir grup üniversite öğrencisinin, anababalarıyla olan iletişimlerini Transactional ve Graph Analizle incelenmektedir.

Ashında, aile içindeki iletişim çatışmalarının incelemede kriter olarak ele alabileceğimiz çok sayıda iletişim modeli veya psikoterapik yaklaşım vardır. Fakat bu model ve yaklaşımlar içinden, araştırmamızda Transactional Analiz ile Graph Analizi seçtik. Bunun nedeni, Dökmen'in (1984) tiyatro eserlerini incelediği araştırmasında, söz konusu iki yaklaşımın aile içi iletişim çatışmalarını incelemeye elverişli olduğunun anlaşılmasıdır.

Bu iki yaklaşımdan kısaca söz etmek istiyoruz.

Transactional Analiz

Transactional Analiz, Eric Berne'nün kişilik teorisine ve aynı zamanda bu teoriye dayanan psikoterapi yaklaşımına verilen addır. Burada, Berne'nin "Oyunlar Teorisi"ne girmeden, sadece benlik durumları üzerinde duracağız.

Berne'e göre, her insanın kişiliği üç benlik durumundan oluşur. Bunlar "Anababa Ben", "Yetişkin Ben" ve "Çocuk Ben" dir. Anababa benlik durumunu kullanan bir kişi, kendi anababası ya da onların yerini tutmuş olan figürler gibi düşünür ve davranır; yani kendisi de bir otorite figürü olur. Çocuk benlik durumuna göre davranan kişi, erken çocukluk yaşantısına benzeyen davranışlar sergiler. Yetişkin benlik durumuna göre davranan bir kişi ise fiziksel gerçeği objektif olarak değerlendirir. Yetişkin benlik durumunda gerçekçilik ve akılcılık esastır (Berne, 1961 ve 1964).

Eric Berne'e göre, insanların anababalarından etkilenerek oluşturdukları anababa benlik durumları, gerçekten anababa olduklarında, nasıl davranacaklarını da belirler. Çocukluklarında anababalarıyla yeterli etkileşimde bulunamamış kişiler, ilerde çocuk yetiştirmede zorluk çekebilirler. Ayrıca insanlar, karşılaştıkları yeni durumlar ve problemler karşısında anababa benlik durumlarının kılavuzluğundan yararlanırlar. Anababa benlik durumu, bir bakıma, kuşaklar arasında kültürel aktarıma yol açar; böylelikle bir erişkin, karşılaştığı yeni durumlar karşısında sürekli olarak yeni kararlar vermek yerine, bazı konuları "anababa"nın tecrübesine bırakır. Berne'nün anababa benlik durumu, kanımızca, Carl Gustav Jung'un "ihtiyar bilge (old man)" arketipi ile ilgilidir. Masallarda, başı sıkışan masal

kahramanına, nasıl davranması gerektiğini söyleyen, ona öğüt veren ihtiyar bilgeler, her halde, anababa benlik durumunun bir ifadesi olsa gerek. Anababa benlik durumunun, kişiye sağladığı bu yararların yanı sıra, kişinin spontanlığını ve yaratıcılığını engelleyen bir nitelik taşıdığını da belirtmek gerekir.

Spontanlığı, yaratıcılığı ve eğlenceye yönelmeyi ifade eden benlik durumu, "çocuk ben" dir. "Anbaba ben" durumunun, kuralcı ve kısıtlayıcı tutumuna karşılık, "çocuk ben", içinden geldiği gibi davranmayı simgeler.

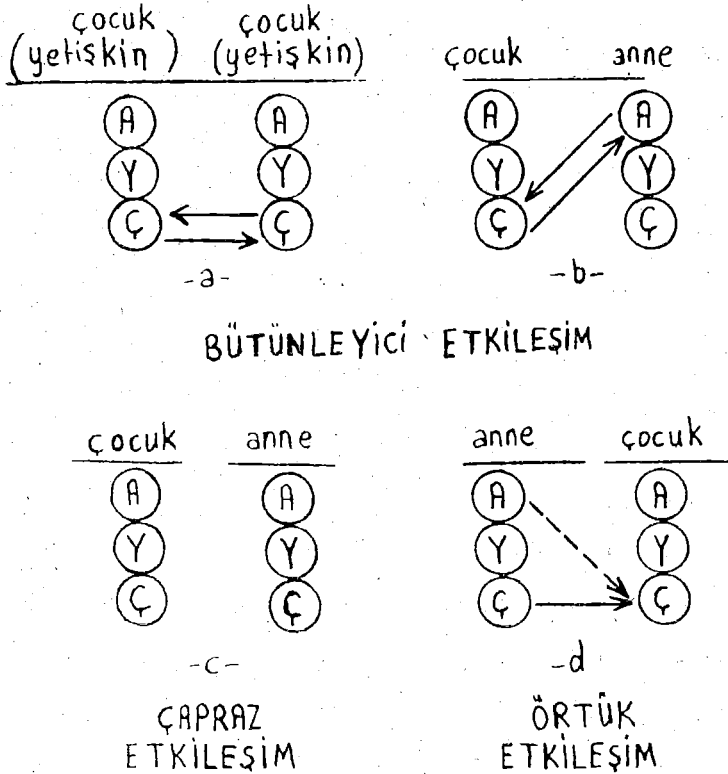
"Anababa ben" ile "çocuk ben" arasında denge sağlama özelliğine sahip olan "yetişkin ben", gerçeğin objektif olarak algılanması ve değerlendirilmesi görevini üstlenir.

Eric Berne'nün bu üç benlik durumu bize, Freud'ün İd-Ego-Supergo'sunu hatırlatmaktadır. Fakat Berne, Freud'un kişilik yapısı sınıflanmasının teorik düzeyde kaldığını, kendi sınıflamasının ise amp-esasa dayandığını ileri sürmektedir.

Transactional Analiz'e göre, hemen her yaştaki insan, bu üç benlik durumunun üçünü birden, duruma göre bir tanesini seçerek kullanabilir. Örneğin, 8 yaşındaki bir çocuk, küçük kardeşine karşı anababa benlik durumunu kullanabilir; ağabeylik-ablalık şeklindeki bu davranışının yanı sıra, annesine karşı ise çocuk benlik durumunu kullanabilir. Öte yandan bir yetişkin, bazen çocuk benlik durumunu, bazen yetişkin, bazen de anababa ben durumunu kullanarak davranır. Sağlıklı kişi, belki yetişkin benlik durumuna daha fazla ağırlık veren, fakat söz konusu benlik durumlarının her üçünü de yerine ve zamanına göre ortaya koyabilen kişi demektir. Sürekli olarak belli bir benlik durumunu kullanmak, kişilik yapısında bir sorun olduğu anlamına gelir. Yoğun olarak anababa benlik durumunu kullanan kişi, katı, iş yönelimli, yargılayıcı özelliklere sahiptir. Sürekli olarak çocuk benlik durumunu kullanan bir kişi sosyopatik bir eğilim sergiliyor demektir. Sürekli yetişkin rolünde olan biri ise, mantıklı düşünmek dışında bir etkinliği olmayan bir robot gibidir (Corey, 1977).

Transactional Analiz'e göre iletişim çatışmasının nasıl ortaya çıktığı şöyle açıklanabilir: Karşı karşıya gelen iki insanın her biri, yukarda sözü edilen üç benlik durumuna sahiptir. Bu iki kişi üç tür etkileşim sergileyebilirler: 1) Bütünleyici (complementary) Etkileşim, 2) Çapraz (crossed) Etkileşim ve 3) Örtük (ulterior) etkileşim. Bunlardan birincisi olan bütünleyici etkileşime bir örnek, ister çocuk ister büyük olsun

bir kişinin diğerine "kartopu oynamayı" teklif etmesi, diğerinin de bunu kabul etmesidir; burada çocuktan çocuğa karşılıklı bir bütünleyici etkileşim söz konusudur (Şekil 1-a). Ya da bir çocuk, oyuncağı kırıldığı için ağlayarak annesine gider (çocuktan anababaya mesaj), annesi de onu teselli eder (anababadan çocuğa mesaj). Burada da yine bütünleyici etkileşim olmuştur (Şekil 1-b). Eğer bir anne, çocuğuna "canım sıkılıyor" diye dert yanar, ondan destek beklerse, anne, kendi çocuk benlik durumundan, çocuğunun anababa benlik durumuna mesaj gönderiyor demektir; çocuğu ise eğer annesini teselli ederse, kendi anababa benlik durumundan annesinin çocuk benlik durumuna mesaj göndermiş olur ki, burada da yine bütünleyici etkileşim vardır. Buraya kadar verilen örneklerin hiç birisinde iletişim çatışması yoktur; grafiklerde, bütünleyici etkileşimi ifade eden okların birbirleriyle kesişmedikleri, paralel oldukları görülmektedir.

Şekil 1. Transactional Analiz'e göre çeşitli etkileşimler (A: Anababa benlik durumu, Y: Yetişkin benlik durumu Ç: Çocuk benlik durumu)

Çapraz Etkileşim’de ise, iletişim çatışması ortaya çıkar. Bu durumun ifadesi olarak, grafiklerde etkileşim oklarının kesiştiği görülür. Örneğin, bir çocuk annesine “kartopu oynayalım” dese, annesi ise “otur dersine çalış” diye karşılık verse, burada bir çapraz etkileşim, yani iletişim çatışması ortaya çıkmış olur (Şekil 1-c).

Transactional Analiz’e göre üçüncü etkileşim türü Örtük Etkileşimdir. Bu tür etkileşimde çifte anlamlı mesaj söz konusudur. Örneğin bir anne, çocuğuna “olur, bahçeye çıkıp oyna, ya da oturup ders çalış istersen” der (Şekil 1-d).

Trancastional Analiz, bir kişinin çeşitli ortamlarda, kimlere karşı, hangi benlik durumunu ne sıklıkla kullandığının, bütünleyici, çapraz ve örtük etkileşim türlerinden hangisini daha fazla ortaya koyduğunun incelenmesi esasına dayanır. Kişinin içgörü kazanabilmesi ve başkaları ile olan çatışmalarını azaltabilmesi amacına yöneliktir. Bireysel olarak ya da grup içinde, psikolojik danışma ve psikoterapilerde kullanılabilir.

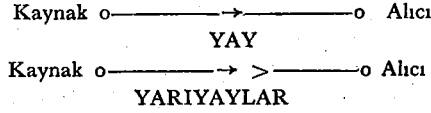
Graph Analiz

Graph Analiz, sistemler arasında ya da bir sistemi oluşturan öğeler arasında alınıp verilen mesajların yönünün ve kapsamının incelenmesi anlamını taşır. Bu yapıların ve bunların alıp verdikleri mesajların grafik halinde gösterilmesine ise “graph” denir. Bir graph, bir ilişkiler örüntüsünün, topolojik iskeletidir (Harary ve Havelock, 1972).

Çeşitli bilim alanlarında gerçekleştirilmekte olan graph analizlerin teorik temeli, XVIII. yüzyıldan bu yana matematikçilerce geliştirilmekte olan Graph Teori’ye dayanmaktadır. Matematikteki Graph Teori, pek çok bilim dalında uygulama alanı bulmuştur. Fizikte, elektrik devrelerinin işleyişi, ya da herhangi bir sistemin parçaları arasındaki enerji alış veriş; kimyada moleküllerin yapıları, elektronların birbirleriyle olan etkileşimleri; kiyolojide bir canlının organları arasındaki etkileşimler; sosyolojide ise grup dinamikleri graphlarla gösterilmekte, graph analizle inelenmektedir. Gaph Teori’nin psikolojide bulunduğu en önemli uygulama alanı ise iletişim psikolojisi konusunda olmuştur. Bugün, graph analizden, iletişim örüntülerinin ve iletişim çatışmalarının incelenmesinde yararlanılmaktadır (Harary, 1969; Harary ve Batell, 1982).

Burada, Grah Analiz’in teorik yönüne girmeden, sadece, Harary ve Batell’in (1981) iletişime ve iletişim çatışmalarına ilişkin görüşlerini

yer vermek istiyoruz: İletişim için en az iki kişi gereklidir. İletilen tek bir mesaj için, bu kişilerden biri kaynak (sender), diğeri alıcı (receiver) dir. Graph üzerinde kişiler birer nokta ile, iletilen mesaj ise bir yay (arc) ile ifade edilir. Bir yayın, birisi kaynağa, diğeri ise alıcıya ait olmak üzere iki bileşeni vardır; bu bileşenlere yarıyay (demiarc) denir. Alıcıya ait yarıyay'ın, kaynağa ait yarıyaya eşit ve onun devamı olması halinde iki kişi arasında iletişim çatışması yoktur (Şekil 2).

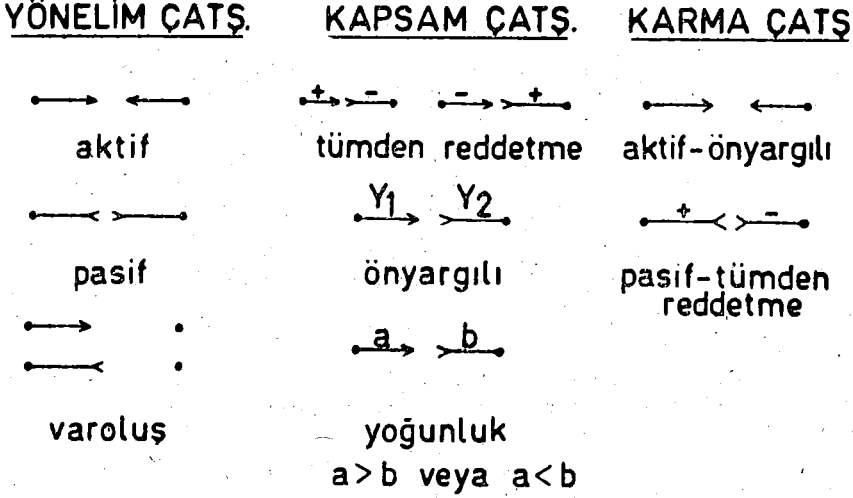

Şekil 2. Kişiler Arası İletişim

Alıcıya ait yarıyayın kaynağa ait yarıyaya eşit ve onun devamı olmaması halinde, yani gönderilen mesaj ile alınan mesaj arasında uyumsuzluk bulunması durumunda, ortaya iletişim çatışması çıkar. İletişim çatışmaları Yönelim, Kapsam ve bu ikisinin karışımından oluşan Karma Çatışmalar olmak üzere üç ana grupta toplanır. Yönelim çatışmalarında, çatışmanın kaynağı mesaj değil, iletişimde bulunan kişilerin kendileridir. Kapsam çatışmalarında ise, çatışma mesajın kapsamından kaynaklanmaktadır (Şekil 3).

Yönelim çatışmalarından birisi olan "aktif (active) çatışma"da kişiler birbirlerinden hoşlanmadıkları için, ne söylediklerine bakmaksızın birbirlerinin görüşlerine karşı çıkarlar. "Pasif (passive) çatışma"da iletişim kurulamaması söz konusudur; örneğin, birbirlerine küs olan bir karı-koca birbirleriyle barışmak istedikleri halde, ilk adımın karşıdan gelmesini beklerlerse, aralarında pasif çatışma var demektir. "Varoluş (existential) çatışma" da ise, yarıyaylar birbirleriyle tamamen ilişkisizdir; alıcı kişi, kaynağın mesajını dinlememiş veya yanlış anlamıştır; bu yüzden, kendisine gelen mesajla ilgisi olmayan bir mesaj verir. Örneğin bir eş "sinemaya gidelim mi?" derken, diğeri "bugün sana filanca selâm söyledi" diye karşılık verir.

Kapsam çatışmalarından birisi olan "Tümünden reddetme (antithetical) çatışması"nda, alıcı kişi, kaynağın mesajını, savunucu iletişime girerek tümüyle reddeder. Örneğin bir genç, annesinin kendisine yönelttiği bütün eleştirilerin haksız olduğunu söyler. "Önyargılı (labeled) çatışmada", kişiler belli bir konuda tartışmaya başlamadan önce, o konuya ilişkin bir önyargıya (peşin hükme) sahiptirler ve tartışma,

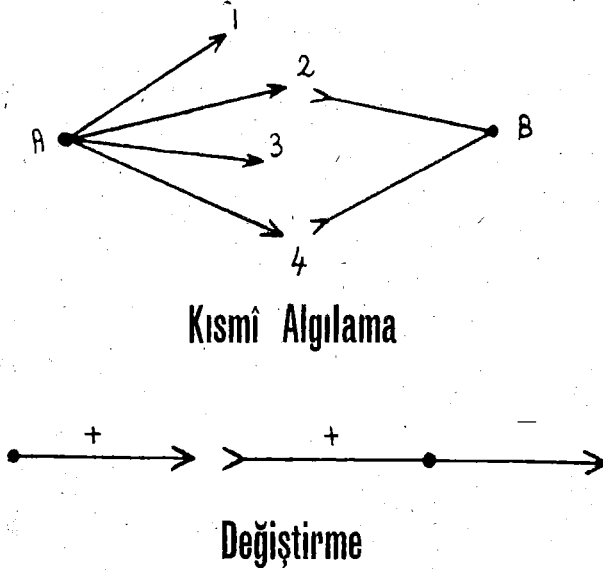

Şekil 3. Harary ve Batell'e göre iletişim çatışması sınıflaması

fikir'lerinde herhangi bir değişikliğe yol açmaz. "Yoğunluk (intensity) çatışması"nda ise, iki kişinin birbirlerinin duygu ya da düşüncelerini kısmen paylaşmaları söz konusudur. İki sevgilinin birbirlerini farklı düzeylerde sevmeleri bu tür çatışmaya örnek gösterilebilir.

Karma çatışmalardan "Aktif-önyargılı çatışma", aktif ve önyargılı çatışmaların birlikte ortaya çıkması ile, "pasif-tümnden reddetme" ise pasif ve tümnden reddetme çatışmalarının birlikte ortaya çıkması ile oluşur.

Yukarda sözü edilen üç grup iletişim çatışması dışında, iki tür çatışma daha vardır. Bunlardan birincisi "kısmi algılama (partial reception)"dır; burada, alıcı kişinin, kaynağın gönderdiği mesajın ancak bir kısmını algılaması söz konusudur; yani, kaynağın yarıyayları, belli bir fire vererek alıcıya ulaşır. Bir diğer çatışma şekli ise "değişirme (absorption)"dur. Değişirmede, alıcı, kaynağın mesajını tam olarak anlar fakat, bir üçüncü kişiye tam olarak iletemez; isteyerek ya da istemeyerek mesajı değişikliğe uğratmıştır (Şekil 4).

Şekil 4. İki iletişim çalışması türü

Tiyatro Eserlerindeki Aile İçi İletişim Çatışmalarının Transactional ve Graph Analizle İncelenmesi

İki Türk ve iki yabancı yazara ait altı tiyatro eseri, ki bu eserlerin hepsi aile içi ilişkileri seğılemektedir, Eric Berne'nün Transactional, Harary ve Batell'in Graph ve Moreno'nun Sosyometrik Analizleri ile incelenmiştir (Dökmen, 1984). Aslında yaşayan insanların incelenmesi amacıyla kullanılan söz konusu bu üç teknik, tiyatro eserlerini inceleyecek şekilde adapte edilmiştir. Bu eserlerdeki her bir replik tek tek incelenerek, Transactional ve Graph analiz açısından iletişim çatışması taşıyıp taşımadıkları, taşıyorlarsa, bu çatışmanın türü bir hakem grubu tarafından belirlenmiş; ayrıca her esere ilişkin sosyometrik örüntüler tespit edilmiştir.

Tiyatro eserlerinin söz konusu tekniklerle incelenmesinin sebeplerinden biri, gerçek yaşamdaki ailelerin aynı tekniklerle incelenmesinde ortaya çıkabilecek metodolojik sorunlara ışık tutmaktır. Bu yaklaşımın bir diğer amacı ise, gerçek yaşamdaki ailelerin iletişim çatışmalarına ilişkin, doğal ortamdan sağlıklı veri toplamanın zor olması, bu yüz-

yüzden topluma malolmuş bu eserleri inceleyerek, dolaylı da olsa toplumdaki aile içi iletişim çatışmaları hakkında bazı bilgiler edinmektedir.

Tiyatro eserlerinin Transactional ve Graph Analizle incelenmesi sonucunda elde edilen bazı bulgular, bu çalışmamızın Tartışma Bölümü'nde yine bu çalışmamızın bulgularıyla karşılaştırılmalı olarak ortaya konulmuştur.

YÖNTEM

Bu çalışmada, gerçek yaşamdaki aile içi iletişim çatışmalarına ilişkin ilerde gerçekleştirilmesi düşünülen daha kapsamlı bir çalışmanın, ilk basamağı, bir bakıma pilot çatışması sayılabilir.

Denekler

Araştırmada, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü'nde okuyan 108 öğrenci denek olarak ele alınmıştır.

Veri Toplama Şekli

Transactional ve Graph Analiz hakkında kuramsal bilgileri olmadığı tespit edilen denekler, gruplar halinde, encounter (etkileşim) grubu ortamında biraraya getirilmiştir. Ortaya boş bir sanalye konularak, deneklerden "boş sandalye tekniği"* uyarınca anne ya da babaları ile hayali bir diyaloga girmeleri istenmiştir. Birkaç dakika süreyle gözlerini kapayarak gerçekleştirecekleri bu diyalogu daha sonra, kağıda geçirmeleri ve üzerlerine isimlerini yazmamaları, bu kağıtları araştırmacıya vermeleri istenmiştir. Bu kağıtlarda, her bir repliğin deneğe mi yoksa anababasına mı ait olduğu, denek tarafından işaretlenmiştir; yani bir bakıma, denekler, bir tür küçük tiyatro metni yazmışlardır. Bu metinde, deneğin mi yoksa anababasının mı ilk repliği söyleyeceği, deneklerin tercihine bırakılmıştır.

Deneklerden toplanan bu diyaloglar, araştırmacı ve üç hakem tarafından Transactional ve Graph Analiz açısından değerlendirilmiş, her bir diyalogun iletişim çatışması taşıyıp taşımadığı konusunda hakemlerin yargıları saptanmıştır. Araştırmacı dahil dört hakemden üçünün hemfikir olduğu yargılar ele alınmış, üzerlerinde uzlaşma sağlanamayan diyaloglar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

BULGULAR

Değerlendirme kapsamına alınan ana-baba-geç (denek) diyalogları, Transactional Analiz açısından değerlendirildiğinde % 34.6'sının Bütüncü, % 59.4'ünün Çapraz ve % 6'sının da Örtük Etkileşim taşıdığı belirlenmiştir (Tablo 1-4A).

Tablo 1-A Transactional Analiz'e Göre Diyaloglarda Ortaya Konan Etkileşim Türleri

Etkileşim Türü	Miktar	Yüzde
Bütüncü Etkile.	35	% 34.6
Çapraz Etkileşim	60	% 59.4
Örtük Etkileşim	6	% 6.0

$$X^2 = 43.34, s. d. = 2, p < .001$$

Deneklerle anababaları arasında ortaya çıkan graph çatışmaların "önyargılı", "aktif-önyargılı", "pasif" ve "tümünden reddetme" çatışmaları olduğu, önyargılı çatışmanın, tüm çatışmaların %70 ini oluşturduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1-B).

Tablo 1-B Graph Analiz'e Göre Diyaloglarda Ortaya Konan Çatışma Türleri

Graph Çatış. türü	Miktar	Yüzde
Önyargılı	42	% 70
Aktif-Önyargılı	6	% 10
Pasif	6	% 10
Tümünden reddetme	6	% 10

$$X^2 = 64.8, s.d. = 3, p < .001$$

Deneklerin yazdıkları diyalogların Transactional Analiz'e göre çatışma taşıyıp taşıyamaması ile, Graph Analiz'e (Harary ve Batell'in sınıflamalarına) göre çatışma taşıyıp taşıyamaması arasında manidar ilişki saptanmıştır ($X^2 = 52.4, s.d. = 1, p < 001$). Bu ilişkinin derecesine bakıldığında olağanlık katsayısı (contingency coefficient) $C = .59$ bulunmuştur (Tablo 2). Veriler incelendiğinde, Transactional Analiz'e ve Graph Analiz'e göre çatışma kabul edilen durumların aynı diyalogta birlikte ortaya çıktığı, ikisinden birinin tek başına görül-

*Boş Sandalye Tekniği: Transactional Analizde, enconunter gruplarda, psikodramada ve benzeri grup etkinliklerinde ya da bireysel psikoterapide kullanılan bu teknikte kişiler boş bir sandalyeye bakarak, sandalyede belli bir yakınlarının oturduğunu fazederek onunla hayali bir diyaloga girerler. Daha sonra terapistin (grup lideri) ve diğer grup üyelerinin de katkılarıyla bu diyalog üzerinde derinleşilir. Bu teknik, kişinin kendisini tanımasına, yakınlarıyla olan etkileşiminde bazı gerçekleri görmesine, kısacası içgörü kazanmasına yardımcı olan tekniklerden birisidir.

me ihtimalinin, birlikte görülme ihtimallerinden düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Transactional ve Graph Analize Göre İletişim Çatışması Taşıyan ve Taşımayan Diyaloğların Miktarları

	Transactional çatış. var	Transactional çatış. yok
Graph çatış. var	54	6
Graph çatış. yok.	6	30

$$X^2 = 52.4, s.d. = 1, p < .001$$

Diyaloglardaki replikler esas alındığında, Graph çatışmaya giren kişinin anababa ya da genç olmasıyla, önyargılı çatışmaya girip girmemesi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2 = 8.46, s.d. = 1, p < .01$). Bu ilişkinin derecesi $C = .34$ 'dür (Tablo 3). Verilerden, anababaların, gençlere oranla daha fazla önyargılı çatışmaya girdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Anababaların ve Gençlerin Ortaya Koydukları Önyargılı Olan ve Olmayan Çatışma Miktarları

Graph Çatışma türü	Anababalar	Gençler
Önyargılı çatışma	42	6
Önyargılı olmayan çatışma	9	9

$$X^2 = 8.46, s. d. = 1, p < .01$$

Transactional Çatışmaya giren kişinin anababa ya da genç olması ile bu kişinin, karşısındakine mesaj yola çıkarırken üç benlik durumundan birisini kullanması arasında yine anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2 = 46.38, s.d. = 2, p < .001$). Bu ilişkinin derecesi $C = .44$ 'dür (Tablo 4). Verilerden, karşısındakine kişiye mesaj verirken, anababaların, anababa benlik durumlarını, gençlerin ise yetişkin ve çocuk benlik durumlarını daha fazla kullandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4 Anababaların ve Gençlerin Karşısındakine Mesaj Verirken Kullandıkları Benlik Durumu

Mesajın Kaynağı	Anababalar	Gençler
Anababa Ben	53	16
Yetişkin Ben	16	10
Çocuk Ben	16	41

$$X^2 = 46.38, s.d. = 2, p < .001$$

İKİ ARAŞTIRMANIN BULGULARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Aynı fakültede okuyan yaklaşık 100 deneye dayanarak elde ettiğimiz bulgularla, ne ülkemizdeki üniversite gençliğine, ne de onların anababalarına ilişkin genelleme yapmamız mümkündür. Zaten bu araştırma, yukarıda da belirtildiği üzere, daha kapsamlı yapılması düşünülen bir araştırmanın pilot çalışması niteliğindedir. Fakat, böyle olmasına, yani küçük bir örneklemden veri toplamış olmasına rağmen elde edilen bulgular, farklı kültürlerden dört yazara ait altı tiyatro eserinin incelenmesiyle elde edilen bulgulara (Dökmen, 984) büyük bir paralellik göstermektedir. Şöyle ki :

1) Tiyatro eserleri, Graph çatışma-Harary ve Batell'in ortaya koydukları çatışma sınıflaması- açısından incelendiğinde 10 çatışma türü arasında, birinci sırayı % 60 "önyargılı çatışma" almaktaydı; bu araştırma da "önyargılı çatışma" % 70 ile yine birinci sırayı almaktadır (Bakınız Tablo 1-B).

2) Tiyatro eserlerinin incelenmesiyle, Transactional çatışmanın tek başına çok az ortaya çıktığı, çoğunlukla Transactional çatışmaya Graph çatışmanın eşlik ettiği bulunmuştu. Tablo 2'de de görüldüğü üzere, bu araştırma da söz konusu bulgu desteklenmektedir. Bu noktada, Transactional Analiz'in psikoterapik amaçla tek başına ele alınması yerine, Graph Analiz ile birlikte düşünülmesinin daha yerinde olacağı yolundaki görüşümüzü tekrarlayabiliriz.

3) Tiyatro eserlerinde, kahramanların anababa ya da onların çocukları (yetişkin yaşta) olmaları ile önyargılı çatışmaya girip girmemeleri arasında anlamlı ilişki saptanmış, anababaların çocuklarına oranla daha fazla önyargılı çatışmaya girdikleri bulunmuştu. Tablo 3'de görüldüğü üzere, bu çalışmada da benzeri bir sonuca ulaşılmıştır.

4) Tiyatro eserlerinde anaba olan kahramanların, çocuklarına mesaj yöneltirken, daha çok anababa benlik durumlarını kullandıkları, çocukların ise yetişkin benlik durumlarını tercih ettikleri saptanmıştı. Tablo 4'de de ifade edildiği üzere, çalışmamızda da benzeri bir sonuç ortaya çıkmıştır. Yalnız, denek olarak ele aldığımız gençlerin, tiyatro eserlerindeki genç kahramanlara oranla "çocuk" benlik durumlarını daha fazla miktarda kullandıkları görülmektedir.

Söz konusu iki araştırmanın bulgularında gözlenen bu benzerlikler, aile içi iletişim çatışmalarını incelemeye kullandığımız iki tek-

niğin işlerliğini gösterir niteliktedir. Transactional ve Graph Analiz ile, ilerde daha kapsamlı araştırmalar yapmanın ve aile içi iletişim çatışmalarına bir takım çözüm önerileri getirebilmenin mümkün olacağı anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA

Araştırmamızın yöntemine, özellikle veri toplama şekline yönelebilecek bir eleştiri şöyle olabilir: "Bir grup gencin anababaları ile hayali ve kısa bir diyaloga girmeleri sonucu elde edilen veriler, gerçek yaşamdaki ailelerin iletişim çatışmalarını incelemede bir kriter olamaz; çünkü bu diyalog, anababa ile çocuk arasındaki gerçek bir iletişimi yansıtmamaktadır. Üstelik, bu tür bir diyalog sadece gençlerden elde edildiği için tek yanlı, dolayısıyla objektiflikten uzaktır". Eğer sadece bu araştırma ile yetinilir, aile içi iletişim çatışmalarına ilişkin yeni bilgi toplama yollarına başvurulmazsa, şüphesiz ki bu eleştiri geçerli olur. Fakat bu araştırma kapsamında, bu konuda toplumdan elde edilebilecek bilgi türlerinden sadece bir tanesine başvurulmuştur. Başka araştırmaların kapsamlarında, anababalardan da benzeri veriler toplanabileceği gibi, anababa-çocuk ya da karı-koca arasındaki iletişimler doğal ortamda kaydedilerek inceleme konusu yapılabilir. Gençlerden elde edilen verilerin tek yanlı olduğu yolundaki eleştiri içinse şu söylenebilir: Hayâlleme tekniği ile toplanan bu veriler, gençlerin anababaları ile olan iletişimlerini nasıl algıladıklarını göstermektedir bize. Bu algılama ise, başlı başına bir gerçektir. Söz gelişi, bir gencin anababası, ona karşı hiç de otoriter bir tavır takınmıyor olabilir. Fakat genç, anababasının tavrını "otoriter" olarak algılıyor, boş sandalyeye hayâlindeki otoriter anababasını oturuyorsa, günlük yaşamında anababasıyla bir takım çatışmalara giriyor olması pek muhtemeldir. Bu yüzden, gençlerin anababalarını ve onlarla olan iletişimlerini nasıl algıladıklarını incelemek önemli bir konudur. Bu konunun daha geniş örneklemeler üzerinde araştırılmasında da yarar vardır.

KAYNAKLAR

- Berne, E.** *Transactional Analysis in psychotherapy*. New York: Grove Press, 1961.
- Berne, E.** *Games people play*. New York: Grove Press, 1964.
- Corey, G.** *Theory and Practice of counseling and psychotherapy*. California: Wadsworth Publishing Company, Inc. 1977.

Dökmen, Ü. İbsen, Miller, Reşat Nuri ve Güngör Dilmen'in tiyatrolarındaki aile-içi iletişim çatışmalarının Graph, Transactional ve Sosyometrik analizle incelenmesi. (Basım-
da, III. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulmuştur.)

Harary, F. *Graph theory*. Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1969.

Harary, F. and Batell, M.F. Communication conflict. *Human Relations*, 1981, 34, 633-641.

Harary, F. and Havelock, R. Anatomy of a communication arc. *Human Relations*, 1972,
25, 413-426.